

Rapport 2005:1

STEP - ungdom møter ungdom

En evaluering av et valgfag på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet i forbindelse med Opptappingsplanen for psykisk helse

---

Forord

Statskonsult har siden 2001 bistått Sosial- og helsedirektoratet i evalueringen av informasjonssatsingen i forbindelse med Opptrappingsplanen for psykisk helse. Informasjonsstrategien ”Noe å snakke om...? 1999-2006 ligger til grunn for satsingen. Vi har evaluert flere undervisningsopplegg om psykisk helse støttet av direktoratet, som ”Alle har en psykisk helse” i regi av Rådet for psykisk helse, ”vennl.no” i regi av Mental Helse Norge og nå STEP som er et undervisningsprogram i regi av organisasjonen Voksne for Barn.

I denne rapporten har vi gjennom kvalitative undersøkelser kartlagt erfaringene med STEP– ungdom møter ungdom, og effekten som programmet har hatt på både elever og voksne veiledere ved utvalgte skoler.

Vi takker spesielt Voksne for Barn for å ha lagt så godt til rette for undersøkelsene og for det gode og inspirerende samarbeidet vi har hatt underveis.

Rapporten er utarbeidet av seniorrådgiverne Sissel C. Motzfeldt og Marit Vigen.

Oslo, januar 2005

Vivi Lassen
avdelingsdirektør

INNHOOLD

<u>Rapport 2005:1</u>	<u>1</u>
<u>STEP - UNGDOM MØTER UNGDOM</u>	<u>1</u>
<u>En evaluering av et valgfag på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet i forbindelse med Opptrappingsplanen for psykisk helse</u>	<u>1</u>
<u>1 OPPSUMMERING</u>	<u>4</u>
<u>2 OM PROSJEKTET</u>	<u>6</u>
<u>Bakgrunn</u>	<u>6</u>
<u>Mål, metode og målgrupper</u>	<u>7</u>
<u>Mål og målgrupper</u>	<u>7</u>
<u>Metode</u>	<u>7</u>
<u>3 OPPSUMMERING AV SAMTALENE</u>	<u>9</u>
<u>Elever i videregående skole – to fokusgrupper</u>	<u>9</u>
<u>Generelt om STEP</u>	<u>9</u>
<u>Generelle erfaringer</u>	<u>10</u>
<u>Konkrete erfaringer</u>	<u>10</u>
<u>Tilrettelegging for STEP</u>	<u>12</u>
<u>Planer for STEP fremover</u>	<u>13</u>
<u>Ressurspersonene</u>	<u>13</u>
<u>Generelt om STEP</u>	<u>13</u>
<u>Generelle erfaringer</u>	<u>13</u>
<u>Konkrete erfaringer</u>	<u>16</u>
<u>Tilrettelegging for STEP</u>	<u>17</u>
<u>Planer for STEP fremover</u>	<u>17</u>
<u>4 STATSKONSULTS SAMLEDE VURDERING</u>	<u>18</u>

Vedlegg: Intervjuguide elever

Intervjuguide ressurspersoner

---

1 Oppsummering

På oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet har Statskonsult gjennomført en kvalitativ evaluering av valgfaget ”STEP – ungdom møter ungdom”, heretter kalt STEP. STEP er et program i regi av organisasjonen Voksne for Barn som støttes av Sosial- og helsedirektoratet.

STEP er et forebyggende miljøtiltak hvor elevene arbeider aktivt med det psykososiale miljøet på skolen. Programmet er mestringsorientert og hovedmålet er å utnytte og utvikle ungdoms egne ressurser. Målene for STEP – ungdom møter ungdom, er formulert slik:

- øke unges kunnskaper, innsikt og mulighet til å mestre sin egen livssituasjon og utvikling
- ivareta ungdoms ønske om å engasjere seg i eget miljø og i forhold til egen og medelevers situasjon
- gi økt kunnskap om tjenester for barn og unge i lokalsamfunnet
- synliggjøre ungdoms behov og ønsker

I STEP har Voksne for Barn spesielt vektlagt følgende tiltak: Samtaletjenesten, jente - og guttegrupper, andre tiltak, opplæring/veiledning og nettverk.

Statskonsult har gjennomført en begrenset evaluering og benyttet kvalitative undersøkelser som metode. Vi har gjennomført samtaler med tre fokusgrupper - to fokusgrupper med elever og én fokusgruppe med veiledere, heretter kalt ressurspersoner¹. Til sammen snakket vi med 17 elever fra fem skoler og seks ressurspersoner. Kartleggingen ble i hovedsak gjennomført på erfaringssamlingen som Voksne for Barn hadde med STEP-skoler i Kristiansand den 18. og 19. november 2004.

Resultatene fra kartleggingen kan oppsummeres slik:

- Både elevene og ressurspersonene synes STEP er et viktig valgfag ved skolene. De mener valgfaget bidrar positivt til å bedre det psykososiale miljøet ved skolene og at det aktiviserer og engasjerer elevene. Alle mener at STEP bør videreføres og være et tilbud på alle skoler
- Elevene pekte på det spesielle ved valgfaget som er at det krever kunnskap og erfaring av dem på området psykisk helse i tillegg til personlige ferdigheter som det å være tålmodig, tolerant, empatisk, lyttende m.m.
- Både elevene og ressurspersonene mener STEP bidrar til å gi dem økt kunnskap om psykisk helse. Elevene mener de har lært mye, og det er

---

¹ Med ressurspersoner mener vi voksne som fungerer som veiledere for ungdommene. Det kan være lærer, helsesøster, rådgiver osv.

---

lærerne enige i. Lærerne mener at STEP er viktig for å øke elevenes bevissthet om psykisk helse.

- Begge gruppene er også enige i at elevene har stor innflytelse på temaene som blir behandlet i undervisningen, programmet er i stor grad elevstyrt i tråd med intensjonene for STEP.
- Gjennom STEP har elevene satt i gang en rekke aktiviteter rettet mot hele skolen, og tiltakene er blitt tatt godt i mot.
- Flere av skolene kunne ha tilrettelagt bedre for undervisningen i STEP. Ikke alle elevene er like fornøyd med tidspunktet for undervisningen, og både elever og ressurspersoner var spesielt opptatt av de stramme ressursene til STEP. Markedsføringen av STEP på de enkelte skolene kunne også vært mer offensiv.
- De elevene som bare har STEP en time i uken, er lite fornøyde med det.
- Ressurspersonene er veldig fornøyd med organisasjonen VfB, men ønsker seg flere tjenester.

På grunnlag av resultatene fra kartleggingen anbefaler Statskonsult følgende:

- **Styrke tjenestene**

Det bør vurderes om man kan tilby flere tjenester til STEP-skolene. Rammene er trange ved skolene, og faget er krevende. All ekstern bistand som gjør oppgavene lettere for lærerne vil være kjærkomment.

- **Styrke pådriverrollen overfor skolene**

Det bør presiseres enda tydeligere overfor skolene enn det er gjort til nå at skolene sikrer STEP gode nok rammer, f.eks. at skolene setter av to timer i uken til valgfaget og ikke bare en time. Denne informasjonen må nå ut til rektorer og inspektører ved skolene.

- **Bedre informasjon og tilrettelegging ved skolene**

Administrasjonen ved skolene burde prioritere STEP noe mer enn enkelte skoler synes å gjøre i dag. Skolens administrasjon bør bidra til å gjøre valgfaget mer kjent blant elevene og ikke minst bidra til å gjøre valgfaget mer anerkjent hos lærere og elever. Utfordringen blir å få fram betydningen som valgfaget har for den enkelte STEP-elev og for miljøet på skolen. Også den praktiske tilretteleggingen kan gjøres bedre på enkelte av skolene.

- **Samtaletjenesten**

Samtaletjenesten er en sentral og sårbar del av STEP hvor det bør stilles spesielle krav til de elever som inngår i den. Det er viktig at de elevene som tilbyr samtaltjeneste til andre elever er godt skolerte og trygge i rollen sin. De bør også ha lett tilgang til faglig støtte.

- **Kvantitative undersøkelser**

Statskonsult anbefaler at det gjennomføres kvantitative spørreundersøkelser på alle skolene som har STEP, både blant de elevene som tar valgfaget og blant

---

andre elever. Vi anbefaler dessuten også en undersøkelse rettet mot lærere og ressurspersoner.

2 Om prosjektet

Bakgrunn

I forbindelse med Opptappingsplanen for psykisk helse har Sosial- og helsedirektoratet gitt Statskonsult i oppdrag å gjennomføre en kvalitativ evaluering av “STEP - ungdom møter ungdom” (heretter omtalt som STEP). STEP er et program i regi av organisasjonen Voksne for Barn som støttes av Sosial- og helsedirektoratet. Organisasjonen Voksne for Barn (VfB) er en frivillig, ideell og landsomfattende medlemsorganisasjon som arbeider for barn og unges psykiske helse i Norge.

STEP er etablert som et valgfag på flere videregående skoler. VfB arbeider med en nasjonal strategi for videre implementering av programmet.

STEP er et forebyggende miljøtiltak hvor elevene arbeider aktivt med det psykososiale miljøet. Programmet er mestringsorientert, og hovedmålet er å utnytte og utvikle ungdoms egne ressurser. I STEP legges det stor vekt på at ungdom selv deltar i utformingen av opplegget. Målet er å gi ungdommene mulighet til å styrke egne krefter og dermed styrke muligheten for å møte utfordringer senere i livet. De får innsikt i ulike temaer innen psykisk helse.

Målene for STEP er formulert slik:

- øke unges kunnskaper, innsikt og mulighet til å mestre sin egen livssituasjon og utvikling
- ivareta ungdoms ønske om å engasjere seg i eget miljø og i forhold til egen og medelevers situasjon
- gi økt kunnskap om tjenester for barn og unge i lokalsamfunnet
- synliggjøre ungdoms behov og ønsker

I STEP har VfB spesielt vektlagt følgende:

- **Samtaletjenesten.** I samtaltjenesten kan ungdom bistå yngre og jevnaldrende i spørsmål som berører hverdagslivet. De får opplæring i kommunikasjon og samtaleteknikk for å bli mer bevisste på hvordan de kan gi støtte til andre ungdommer. Hjelpeinstanser i lokalsamfunnet som helsestasjon for ungdom, utekontakt, PPT, BUP inviteres slik at STEP-ungdommene kan hjelpe medelever til å ta kontakt med disse ved behov.
- **Jente- og guttegrupper.** Ungdommene får opplæring i hvordan de kan drive grupper for yngre ungdommer. Modellen er hentet fra et godt utprøvd program (“Systemskap”) fra Ungdomsmottagningen i Partille i Göteborg. VfB har utviklet et opplæringshefte som gir rammer for drift av slike grupper. Temaene og innholdet i gruppene er basert på ungdoms egne erfaringer og skal være ressursorientert.
- **Andre tiltak.** I STEP legges det vekt på at ungdommene selv skal være med på å utforme tiltak og ha et eierforhold til dem. Ungdommene kan

---

utforme egne tiltak ut fra behov som viser seg i skolen eller i deres miljø, for eksempel trivselsundersøkelser, arrangere trivselsdager hvor man fokuserer på det psykososiale miljøet, etablere fadderordning og lignende.

- **Opplæring og veiledning.** Målet med opplæringen er å gi kompetanse på å bli gode lyttere og gi kunnskap om hvordan man kan skape et tillitsfullt forhold til andre. En annen viktig del av opplæringen er å trene på å skille mellom hva man som STEP-ungdom er kompetent til å håndtere i en samtalesituasjon, og hva man trenger hjelp til. Ungdommene skal ikke stå alene, men ha god tilgang på veiledning og oppfølging fra voksne ressurspersoner.
- **Nettverk.** Ungdom som rekrutteres for å bli samtalepartnere får opplæring og veiledning av rådgiver, helsesøster eller andre som kan være et støttenettverk. Skolen bør samarbeide med andre instanser for å kunne gi bredde i opplæringen.

VfB har utviklet diverse materiell til hjelp for skolene som tilbyr STEP som valgfag. Som eksempel kan nevnes den mer generelle veilederen om STEP som svarer på de fleste spørsmål som man stiller seg når man starter med programmet. I tillegg kan nevnes et hefte som tar for seg innholdet i kommunikasjonskurset og en veileder i gruppevirksomhet. VfB har også laget oversikt over relevant litteratur.

Mål, metode og målgrupper

Mål og målgrupper

Utgangspunktet for evalueringen av STEP var at den skulle være relativt begrenset. Statskonsult formulerte følgende mål for evalueringen:

- Å få kunnskap om erfaringene med programmet STEP og effekten det har hatt på de elever som har tatt STEP som valgfag og har fungert som samtalepartnere.
- Å få kunnskap om hvordan skolen og ressurspersoner har tilrettelagt for STEP-arbeidet.

Målgruppene for evalueringen var dermed STEP-elever ved utvalgte skoler og et utvalg av ressurspersoner som har spilt rollen som veiledere overfor ungdommene.

Metode

Vi benyttet kvalitative undersøkelser som metode. Gjennom samtaler og intervjuer ville vi få innsikt i problemområdene og grunnlag for å analysere *hvorfor* de vi snakket med gjorde, visste eller mente det de gjorde. De kvalitative undersøkelsene skulle gi oss informasjon om *årsaken* til ting var som de var. Vår kartlegging gir imidlertid ikke grunnlag for å mene noe om hvor utbredt en oppfatning, holdning eller handling er. Da måtte vi ha supplert den kvalitative undersøkelsen med en kvantitativ undersøkelse.

Av praktiske grunner valgte vi å gjennomføre kartleggingen i forbindelse med den erfaringsamlingen som VfB skulle ha med STEP-skolene i Kristiansand 18. og 19. november 2004. Der ville vi få muligheten til å samtale med elever som var relativt ferske og elever med noe mer erfaring fra STEP som valgfag. På erfaringsseminaret skulle det også delta lærere, rådgivere og andre ressurspersoner fra de respektive skolene. Vi fant det hensiktsmessig å gjøre hele kartleggingen på samlingen.

I alt deltok fem skoler på seminaret på Dvergsnestangen, utenfor Kristiansand:

- Eilert Sundt videregående skole, Farsund
- Vågsbygd videregående skole, Kristiansand
- Gimle videregående skole, Kristiansand
- Sandefjord videregående skole
- Brandbu videregående skole

Det var i alt 17 elever og fem ressurspersoner til stede. Seminaret var spennende lagt opp, og programmet bestod av høringer gjennom diverse øvelser som "Stol-leken", "Meningsstreken", "Esken Innside og Ytterside", "Elven – hindringer og barrierer". Vi som var med som observatører på denne delen av programmet, opplevde stort engasjement og entusiasme fra elevenes side. Vi ble imponert over deres kreativitet og begeistring for STEP, og det var tydelig at formen og temaene på seminaret traff elevene.

I løpet av de to dagene gjennomførte vi to gruppesamtaler med elever og én gruppesamtale med ressurspersoner. På samlingen hadde vi også en individuell samtale med en lærer som ikke hadde anledning til delta i gruppesamtalen. Kort tid etter erfaringsamlingen hadde vi i tillegg et telefonintervju med den personen som er ansvarlig for STEP ved Sandefjord videregående skole. Vedkommende hadde ikke hatt anledning til å være med på samlingen i Kristiansand, men var viktig for oss å samtale med fordi han kom fra en skole som i flere år har tilbudt STEP som valgfag.

Aktuelle problemstillinger som vi ønsket å ta opp med gruppene var:

- Synspunkter på STEP og erfaringene så langt
- Om arbeidet med STEP hadde vært godt tilrettelagt fra VfB, skolen og støttemiljøene
- Hvordan ungdommene og ressurspersonene opplevde sin rolle
- Hvordan effekten av STEP hadde vært
- Erfaringer fra ulike STEP-tiltak
- Styrker og svakheter ved STEP.
- Forventninger videre.

Statskonsult utviklet en intervjuguide for gruppesamtalene, se vedlegg, og gjennomførte kartleggingen.

---

3 Oppsummering av samtalene

Elever i videregående skole – to fokusgrupper

Vi snakket med alle 17 elevene fra de fem skolene som deltok på erfaringsseminaret. Elevene ble delt i to grupper på henholdsvis 9 og 8, og alle skolene var representert i begge gruppene. Det var både jenter og gutter i begge gruppene, med en overvekt av jenter. I den første gruppen var det to som hadde STEP på andre året. For alle de andre var STEP nytt fag i år.

En samtaleguide fungerte som rettesnor for intervjuene. Hovedtemaene var: Generelt om STEP, generelle og mer konkrete erfaringer, tilrettelegging for valgfaget og planer for STEP fremover.

Generelt om STEP

Hvordan legger skolene til rette for at elevene skal trives og få den hjelpen de trenger?

En rekke tiltak ble nevnt: ”Bli kjent” turer², midttidplan med forskjellige aktiviteter som konserter og fotball, informasjon på skjermer og monitor rundt om på skolen, tilbud om PP-tjeneste og helsesøster, spørreundersøkelse, etc.

Noen ga uttrykk for at de var fornøyd med tiltakene og mente at skolen deres satser mye på å få til et godt miljø for alle. Noen ønsket seg flere aktiviteter, mens andre igjen var misfornøyd med at skolen gjør lite og at de f. eks. ikke fikk noen ”bli kjent” tur første året.

Hvorfor har elevene valgt STEP?

Ulike årsaker ble oppgitt. Noen var blitt interessert fordi de hadde hatt orienteringer og foredrag på skolen og var blitt kjent med STEP på den måten. Det var enten avdelingsleder, studierektor eller lærer som hadde orientert, og Mia Børjesson fra Ungdomsmottagningen i Partille, Sverige, hadde holdt foredrag.

En var blitt oppfordret av rådgiver, en annen av helsesøster.

Flere av ungdommene hadde hørt om STEP gjennom venner, to var kommet i kontakt med STEP gjennom elevrådet.

Flere sa at de hadde begynt med STEP fordi de ikke hadde nok timer eller manglet/trengte et valgfag. Men det var ikke noen motsetning mellom dette og det at de hadde lyst til å ta STEP.

Hvordan har informasjonen vært på skolene?

Det var delte meninger om hvor god informasjonen om STEP hadde vært og hvor oppsøkende man skulle være selv. Noen syntes det hadde vært god informasjon om STEP på deres skole, det gjaldt særlig elevene ved de skolene som har hatt faget noen år og hvor det er integrert i timeplanen. Andre mente at

---

² ”Bli kjent” turene er kurs i kommunikasjon og samtaleteknikker med et klart innhold i tillegg til det sosiale. Hensikten med samlingen er å gi STEP-ungdom kompetanse i å få i gang en god samtale.

---

det har vært informert dårlig på deres skole, at det ikke er så mange som vet om STEP og at det er behov for å informere mer aktivt.

”Det lå informasjon der på et ark, men det sto ikke hva det var, så jeg trodde STEP var trening.”

”Det er generelt dårlig informasjon om hva STEP er, de tror det er dans for eksempel.”

”Det er noe med ordet STEP, folk tror det er om stepping.”

Generelle erfaringer

Hvordan beskriver elevene valgfaget STEP?

På spørsmål om hvilke tre ord de ville bruke for å karakterisere STEP, ble disse ordene nevnt: Lærerikt, spennende, interessant, sosialt, positivt, morsomt, gøy, nyttig, miljøskapende, utfordrende, tidkrevende, engasjerende, passivt (savner mer aktivitet).

Hovedhensikten er å skape et bedre skolemiljø. Det mente de best kan gjøres ved fellesarrangementer og ved å være samtalepartner for medelever som ikke har det så lett.

Elevene mente at det sentrale med STEP er at ungdom kan komme og snakke med jevnaldrende og dele erfaringer. I tillegg har STEP-elevene informasjon om andre de kan henvise videre til.

”Vi hjelper ungdom til selvhjelp, til å finne løsninger selv”.

”Vi bare lytter, i motsetning til psykolog”.

Det kom fram meninger om at den som skal være STEP-elev må, i tillegg til kunnskap og erfaring, også ha spesielle evner som fantasi og god empati. Man bør være tålmodig, tolerant, sosial og en god lytter, en de andre kan stole på, og det må være gjensidig respekt.

Styrken ved valgfaget, mente noen, er at elevene kan gå til andre elever i stedet for til en lærer, at det ikke er noen leder. Det er lettere å gå til en elev, og det skal være uformelt å ta kontakt med STEP-elever.

Men dette kan også være en **svakheter**, slik som sitatene nedenfor illustrerer:

”De stoler ikke på at du overholder taushetsplikten. I en liten by er man redd for at folk skal legge merke til at man går der. Det kan bli ekkelt for personen etterpå.”

”Vi ble oppfattet som hobbypsykologer. Vi laget en brosjyre, og det så ut som vi skulle løse alle problemer.”

”I fjor var det sånn at elevene heller gikk til venner. En reaksjon var: Hva er det de tror at de er?”

Konkrete erfaringer

Hvilke tiltak og aktiviteter er satt i gang?

Mange tiltak er satt i gang på skolene for å gjøre skolemiljøet bedre. Det ble nevnt bl. a. forskjellige typer sosialt samvær som overnattingstur, pølsefest,

---

røykfri dag med frukt, kaker og brus, salsakurs, fakler på skoleveien, gløgg og pepperkaker, grøt, julekalender, juleverksted. Grunnen til at disse aktivitetene ble valgt var bl. a. fordi *”mat og kos er viktig og gir fellesskap”*, men det var også for å markedsføre STEP.

Også fadderordning og foredrag ble nevnt. Grupper³ var under planlegging ved et par av skolene og skulle snart starte opp. Ved et par andre skoler var grupper allerede i gang. Foreløpig var det lite erfaringer fra samtaletjenesten, hvor temaene er mer problemorienterte. Et par elever viste til at de fortsatt var under opplæring og derfor ikke tok imot noen, mens andre sa at de kunne få henvendelser i form av lapper eller tekstmeldinger.

Det var stor enighet om at mer kunne gjøres hvis det hadde vært mer ressurser. Det var først og fremst et eget STEP-rom som ble etterlyst, på noen av skolene må de bruke tilfeldige klasserom eller kantinen eller gå på kafé. De som vil snakke med noen må oppsøke enkeltpersonene i STEP. Ved et par av skolene hadde de fått løfter om et eget rom. Andre var fornøyd med at de allerede har et eget STEP-rom. Noen ønsket seg også et eget elevrom, tilsvarende lærerværelset, hvor de blant annet kunne spille musikk.

Hvordan har responsen vært?

Det hadde vært mye positiv respons fra de andre elevene på de aktivitetene som var satt i gang. På en av skolene var dette blant annet kommet frem gjennom en spørreundersøkelse.

Men det hadde ikke vært bare positiv respons på STEP. Noen elever er skeptiske, andre er nysgjerrige og lurer på hva de gjør og hvorfor de gidder å være STEP-representanter. Når de blir mer kjent med STEP, blir de mer positive, men det hadde vært for lite PR, og det må gjøres mer for å informere om STEP på skolene. Hvordan de er blitt tatt i mot av de andre elevene kommer også an på tiltaket. *”Det er forskjell på å dele ut frukt og være psykolog”*.

Reaksjonene fra lærerne hadde stort sett vært positive. Men i noen tilfeller kunne STEP-tiltak gå ut over andre fag, og ikke alle lærere var like begeistret for at STEP-elevne dro på heldagsturer.

Hva har STEP-elevne lært?

Flere ga uttrykk for at valgfaget har betydd mye for dem personlig og at de har lært mye, både om seg selv og andre ungdommer. Det er blitt lettere å kjenne igjen de som har problemer og lettere å forstå hvordan de har det. Noen sa at de hadde fått nye venner, ny kunnskap og større nettverk, de var blitt *”bedre rustet, mer sosiale og tolerante”*. Et par gikk så langt som til å si at *”jeg har forandret måten jeg er på overfor folk”* og *”jeg har blitt en bedre person”*.

En viste til at de får mye kunnskap om ting som ungdom sliter med, og at de blir en viktig informasjonskanal. En annen nevnte at de lærer om voldtekt, incest og selvmord, og at de øver på hvordan de skal oppføre seg og takle

---

³ Grupper kan være jente- og guttegrupper hvor temaene og innholdet er basert på ungdommens egne erfaringer. Temaene er positive, ressursorienterte og ikke problemorienterte som i samtaletjenesten.

---

forskjellige situasjoner. En tredje nevnte at de har tilgang til folk med kunnskap om forskjellige temaer, og at de kan spørre i stedet for å lese.

De var sånn passelig fornøyd med egen innsats i STEP, flere mente det var for tidlig å si noe om dette. En pekte på at innsatsen kunne vært bedre hvis skolen hadde hatt mer fokus på STEP og lagt bedre til rette. *”Det krasjer litt med andre fag”*. En trodde at flere ville tatt STEP om det hadde gitt bedre uttelling. En advarte mot å begynne for tidlig med ting man ikke har greie på.

Tilrettelegging for STEP

Forskjellig praksis fra skole til skole

Samtalene viste at STEP praktiseres svært forskjellig fra skole til skole.

I den ene gruppen oppga seks av ni at de hadde STEP som valgfag mens de øvrige tre var blitt valgt i forbindelse med elevrådet og så på det som et verv. Ved noen skoler kan man ha STEP i to år, ved andre bare i ett år.

”Det er jo et ettårig opplegg så jeg måtte krangle meg til å være med i år også”.

Noen har to faste timer i uken, andre har én fast time og noen av disse bruker veiledningstimen i tillegg. Andre igjen har ingen fast time til STEP og må bruke tid etter skoletid. Disse opplever faget som lite strukturert og savner bedre planlegging og faste timer i faste rom.

”En time er for lite, to timer er ok, men tre timer er best!”

Bare ved én av de fem skolene blir det gitt karakterer i valgfaget STEP. De andre får ”timer”, men ikke nødvendigvis andre året.

Andre synspunkter som kom fram var at det kan være en ulempe at STEP er lagt til siste time/slutten av dagen eller forbeholdt elever som tar yrkesfag (gjelder én skole).

Elevene ga uttrykk for at de hadde hatt stor innflytelse på hvilke temaer som ble tatt opp og at de selv kunne velge hva de ville lære om.

Mange av elevene syntes at de som har ansvar for valgfaget på skolen (lærer, rådgiver, miljøarbeider, helsesøster etc) gjør en bra innsats. Men skolen for øvrig setter ikke inn så mye ressurser, mer kunne vært gjort. På et par av skolene hadde de søkt og fått ekstra midler fra fylkeskommunen. Men nesten alle ga uttrykk for at det er for lite penger til STEP og at skolene generelt har dårlig økonomi. De savner mer ressurser til faget. En savnet også kontakt med hjelpepersoner for ungdom ute i samfunnet og med STEP-grupper på andre skoler.

Elevene har ikke noe inntrykk av Voksne for Barn, de kjenner lite til organisasjonen, kontakten går gjennom skolen. Men de ga uttrykk for at de syntes erfaringsamlingen i Kristiansand var veldig bra.

Planer for STEP fremover

Flere fortalte at nye arrangementer og aktiviteter er under planlegging ved skolene, blant annet skal samtalegrupper settes i gang.

Flere ga også uttrykk for at STEP har gitt mersmak og at de gjerne vil fortsette neste år. Andre sa at de ikke kan ha valgfaget mer enn ett år, og noen skal avslutte videregående skole til våren. De som får karakterer i valgfaget kan ikke ta kurset om igjen, men kan være med likevel hvis de har lyst.

Alle ville gjerne anbefale STEP til andre elever, og noen hadde prøvd å verve elever. Men ikke hvem som helst. De fleste ga uttrykk for at ikke alle passer til å være STEP-elever, det krever et annet ansvar enn i andre fag. Man bør ha sosial intelligens, kunne lytte og ikke være veldig sjenert for eksempel. Noen har nok med seg selv, de bør ikke velge valgfaget. En fortalte om en episode hvor taushetsplikten ble brutt. Det var alvorlig, og vedkommende måtte slutte med STEP som valgfag.

Alle mente at STEP bør videreføres og være et tilbud på alle skoler.

Ressurspersonene

Vi samlet fire ressurspersoner i én fokusgruppe. Det var tre lærere/rådgivere fra henholdsvis Gimle, Vågsbygd og Brandbu videregående skoler og en ressursperson fra Avdeling for psykisk helse i Farsund kommune.

I tillegg hadde vi individuelle samtaler med en lærer ved Eilert Sundt videregående skole og med koordinator for STEP-undervisningen ved Sandefjord videregående skole (telefonsamtale). Når vi gjengir deres synspunkter spesielt, omtaler vi dem som *de intervjuede*.

Vi benyttet en intervjuguide som rettesnor i gruppesamtalen, men vi forsøkte å følge opp interessante innspill underveis uavhengig av guiden. Hovedtemaene for denne fokusgruppen var de samme som for elevene: Generelt om STEP, generelle og mer konkrete erfaringer, tilrettelegging for faget på skolene og planer fremover.

Generelt om STEP

Det var litt varierende hvor lenge ressurspersonene hadde vært involvert i STEP, noen oppga at de hadde vært med siden 2003 mens andre svarte siden januar 2004. Alle lærerne hadde ansvar for valgfaget på sin skole.

Vi ba fokusgruppen bruke tre ord på å beskrive erfaringene med STEP hittil. Det ble brukt ord som: Spannende, litt flytende, litt krevende, tidkrevende i forhold til andre fag, engasjerende. De intervjuede brukte ord som: involverende, ikke selvdrivende, optimistisk.

Generelle erfaringer

Gruppen ble bedt om å fortelle hva de mente var viktig med valgfaget og hva de så som valgfagets styrke. Ressurspersonene trakk fram STEP's bidrag til å bedre det psykososiale miljøet ved skolen. Det ble sagt at styrken ved STEP er at det

---

aktiviserer og engasjerer elevene. Programmet virker bevisstgjørende og forebyggende i forhold til psykisk helse. En av de intervjuede sa det slik:

”Ungdommen får et viktig og riktig tankegods om andre mennesker og andre måter å jobbe på – det handler om møter mellom mennesker. Tjenesten er viktig i seg selv, og når den fungerer bra, er den et viktig supplement i forhold til voksenverdens måte å møte ungdomsproblemene på”.

Svakheter ved STEP

Vi spurte også om det var noen svakheter ved valgfaget. Her kom det fram mange interessante synspunkter, og de fleste handlet om de trange rammene som STEP har ved flere av skolene både når det gjelder tid og penger. Valgfaget er krevende, og én time i uken til dette faget mente gruppen var for lite. Det skaper frustrasjon og opplevdes også som urettferdig. Elevene hadde også gitt tilbakemeldinger om at de ønsket seg én time til. Læreren ved den skolen som har to timer i uken til STEP, mente at to timer var en forutsetning.

Flere kom også inn på at de slet med å skaffe forståelse på skolene for at STEP er like viktig som andre fag. Videre trakk alle fram de begrensede midlene som skolene har til disposisjon til STEP, og behovet for å bruke tid til pengeinnsamling. En av læreren hadde søkt og fått kr 30 000 fra psykiatrimidlene i kommunen.

En av de intervjuede sa at det ved skolen hadde vært vanskelig å få til to timer med STEP, hvorav den ene timen skulle brukes til teori og case og den andre til praktisk arbeid. Den andre av de intervjuede trakk fram de åpne rammene for valgfaget, og sa at det bidro til å gjøre faget litt lite forutsigbart. Vedkommende sa det slik:

”Valgfaget forutsetter at ungdom må være aktive, bestemme seg for å være bidragsyttere, de må spørre, være undrende, det er utfordrende for hver enkelt. Det betyr at det kan bli tilfeldig utifra hva slags ungdomsgruppe man har, hvordan de tar i mot og produserer nytt. Det er også avhengig av skolen og hva den krever. Ikke alle er trent på det, noen kan være det, men rammene for valgfaget er åpne, mye er opp til de som blir med i valgfaget hva det blir til.”

Synspunkter på det faglige innholdet

Vi spurte om det var synspunkter på det faglige innholdet i STEP og om de hadde innspill til tematiske forbedringer. Flere i ressursgruppen forklarte at temaene velges av elevene, men utifra en ”smørbrødtype” som ressurspersonene har satt opp for å gjøre valget enklere. En av lærerne sa at temaene kan variere fra gruppe til gruppe og at de i år satset på færre temaer, som forebygging og mestring, i motsetning til i fjor hvor temaene hadde vært mer fokusert på sykdom som depresjon og spiseforstyrrelse. Flere var inne på at lærerne må være med og sette noen rammer for valgfaget, men at elevene også skal bidra til å styre og vinkle temaene. Ved en av skolene blir det gitt karakterer i valgfaget, og elevene er med og foreslår karakterer.

En av de intervjuede sa at det kunne virke som om temaene blir behandlet noe overflatisk. Selv om teorien er viktig, mente han de legger mest vekt på at

---

elevene skal kunne kommunisere om temaene. Temaene vil kunne variere fra år til år, avhengig av hvilke behov elevene har.

STEPs betydning for de involverte

Betydning for ressurspersonene

Vi ville vite hva deres involvering i STEP har betydd for dem personlig. Ressurspersonene trakk fram at de har fått enda større innblikk i elevenes hverdag og psykiske helse. De er blitt bedre kjent med dem, og det synes også elevene er positivt.

En av de intervjuede sa det slik:

”Flott å jobbe med en annen yrkesgruppe! Det er lærerikt. De har en annen tilnærming til elever og undervisning enn vi i skolen har.”

Den andre intervjuede trakk fram at han ikke får så mye nytt faglig påfyll, men at det å jobbe med ungdom på denne måten er veldig positivt og en god motvekt til den andre jobben han har som sosialkonsulent.

Betydning for elevene

Hva trodde de involveringen i STEP har betydd for elevene? En av skolene hadde evaluert STEP, og tilbakemeldingene viste at elevene synes faget er veldig interessant. Men de hadde vært litt skuffet over at så få medelever hadde oppsøkt dem. Andre ressurspersoner var enige i at det hadde vært liten oppslutning om samtaltjenesten, selv om de hadde fått god tilbakemeldinger fra de som hadde brukt tjenesten. En av lærerne sa det slik: *”Ting skjer ikke så raskt som elevene forventer”*.

Ellers ble det nevnt at involveringen har bidratt til å øke bevisstheten hos elevene, og at elevene synes de aktivitetene de har satt i gang er morsomme og resultatene positive. En av lærerne nevnte at noen STEP-venninner hadde gjort en spesiell innsats overfor en gruppe elever som hadde vanskeligheter med å bli integrert i skolen.

En av de intervjuede mente at STEP- tilbudet ikke er godt nok integrert i skolen til at det er naturlig at elevene oppsøker STEP-elever. Dessuten er det avhengig av hver enkelt STEP-gruppe hvordan den fungerer utad og hvilken tillit den har i miljøet. Han nevnte videre at årets gruppe er tøffere og flinkere enn fjorårets. Han visste ikke om det kunne ha noe med størrelsen på gruppen å gjøre eller om det var sammensetningen. Selv skulle han aktivt markedsføre de som er med for å synliggjøre tilbudet bedre på skolen.

Betydning for skolene

Ressurspersonene ble spurt om hva de trodde STEP har betydd for skolen. De var enige om at skolene som er med i STEP, synes det er et flott tiltak. Etter hvert kom det fram litt ulike erfaringer fra skolene. På en av skolene, som skal slås sammen med to andre skoler, hadde rektor spesielt nevnt STEP som et eksempel på tiltak som burde finnes ved den nye sammenslåtte skolen. En annen skole nevnte at rektor sammen med to lærere hadde stilt opp i kommunen for å sikre fortsatt samarbeid om psykisk helse. Men det kom også fram erfaringer som gikk på at skolens administrasjon var fraværende ved STEP-

---

tiltak på skolen og viste litt lite engasjement. En av respondentene nevnte også at det ikke hadde vært så mye kollegial støtte å få.

Respondentene mente at STEP er positivt for skolen, og spesielt de intervjuede trakk fram bidraget som programmet gir til skolehelsetjenesten og elevtjenesten. Det hender at skolen gjennom STEP får fanget opp elever med problemer på et tidlig tidspunkt.

Konkrete erfaringer

Vi ba ressurspersonene beskrive hvordan samarbeidet foregikk med elevene. Fra svarene synes det som om det er lærerne som tar initiativ oftest og foreslår temaer som diskuteres i elevgruppen. Det ble også nevnt fra en av ressurspersonene at han prøver å få det til å se ut som om forslaget kommer fra elevene selv. Når det gjelder større arrangementer kan det være elevene som både planlegger og utfører disse. En av ressurspersonene sa det slik: *”Jeg hadde nok styringen på kommunikasjonskurset”*.

Av eksempler på tiltak som var satt i gang som følge av STEP, ble samtaletjenesten nevnt, og de fleste trakk fram ansvaret for juleavslutningen ved skolen. En nevnte ansvaret for Gjestebud. En av de intervjuede fortalte at elevene hans hadde hatt en spesiell rolle i ”Psykiatriuken” på skolen. Ressurspersonene syntes å være enige om at tiltakene fungerte greit innenfor de rammene som var satt. Men samtidig uttrykte flere at de kunne ønske seg at elevene var litt mer aktive og fant på ting selv, det mente også en av de intervjuede. Han viste til at gjennomføringsevnen i fjor hadde vært varierende, gruppen bestod av svake elever som selv hadde problemer. I år var gruppen annerledes og mer preget av nysgjerrighet⁴.

Vi lurte på om samtaletjenesten la for stort et ansvar på elevene, men en av ressurspersonene svarte: *”Vi har vært tydelige på at de ikke skal være terapeuter, men gå videre med det hvis det er folk som sliter”*. Vi fikk også høre at en av skolene hadde et veldig nært samarbeid med avdeling for psykisk helse i kommunen, de var til stede på skolen en time i uken.

Ressurspersonene var enige om at STEP er positivt, de var fornøyde med mye, men samtidig erkjente flere at de har nådd for lite ut til resten av skolen. De nevnte at rammene er trange, og at de gjerne skulle ha gjort mer. En sa det slik: *”Jeg var veldig fornøyd med at skolen valgte å starte med STEP. Det er en utfordring å få involvert hele skolen.”* Andre var inne på det samme og understreket viktigheten av å få aktivisert skolen og involvert hele regionen.

En av de intervjuede sa at STEP har vært positivt for STEP-elevene, de er blant annet blitt synliggjort på skolen. Opplegget virker forebyggende, men det kan være vanskelig å måle effekten på områder som dette. Vedkommende la til: *”Elevene har en positiv selvopplevelse av det de har gjort, det å kunne samtale med andre, trene med venner, de opplever mestring, får kunnskap”*.

---

⁴ Vi har fått vite at prinsippene for rekrutteringen til STEP er blitt endret på denne skolen.

Tilrettelegging for STEP

Det var ikke spesielt sterke synspunkter på tilrettelegging for STEP fra skolen, men det kom fram at ikke alle var like fornøyde med hvordan skolen hadde tilrettelagt for valgfaget.

En av de intervjuede viste forståelse for at skolen har mange fag å ta hensyn til som gjør at det kan bli problemer med å være fleksibel i forhold til det enkelte fag. Ellers var ressurspersonene veldig fornøyde med innsatsen til Voksne for Barn (VfB), og en av de intervjuede sa det slik:

”Synes VfB er veldig på hugget, er veldig fornøyd med dem og deres innsats, har ikke noe å utsette på dem”.

Planer for STEP fremover

Vi spurte om ressurspersonene kunne nevne noen forbedringsområder og utfordringer. Flere ønsket å få bedre oversikt over hvor man kan søke om ressurser til STEP. De ville gjerne at det ble laget en slik oversikt over miljøer fra sentralt hold. Dessuten ville de gjerne at det fra sentralt hold kom en oppfordring til skolene om å bruke to timer på valgfaget og at region ble litt strammere.

Ressurspersonene regnet med å fortsette med STEP, og et par av dem håpet at tilretteleggingen fra skolen ville bli bedre. En nevnte arbeidspresset og sa:
”Jeg kjenner at det er veldig mye jobb og ønsker å få med en lærer til. Det er begrenset hvor lenge jeg orker”.

En av de intervjuede ønsket at STEP var et tilbud som elevene kunne søke seg til, på samme måte som til teatersportgruppen.

Alle ville anbefale andre skoler å begynne med STEP.

---

4 Statskonsults samlede vurdering

Den kvalitative kartleggingen viser at både elevene og ressurspersonene som vi snakket med, synes STEP er et viktig valgfag. De fremhevet valgfagets bidrag til å bedre det psykososiale miljøet ved skolene og at det aktiviserer og engasjerer elevene. Elevene pekte også på det spesielle med valgfaget, at det krever kunnskap og erfaring av dem i tillegg til personlige ferdigheter som det å være tålmodig, tolerant, empatisk, lyttende m.m. Alle mente at STEP bør videreføres og være et tilbud på alle skoler

Både elevene og ressurspersonene mente STEP bidrar til økt kunnskap om psykisk helse hos dem selv. Elevene mente de har lært mye. Dette er lærerne enige i, og de legger vekt på at STEP er viktig for å øke elevenes bevissthet om psykisk helse. Gjennom STEP har elevene satt i gang en rekke aktiviteter rettet mot hele skolen. Tiltakene er blitt tatt godt i mot og har vært viktige for å skape et godt miljø ved skolene.

Kartleggingen viser også at skolene nok kunne ha tilrettelagt bedre for undervisningen i valgfaget STEP. De stramme ressursene til STEP ble trukket fram av både elever og ressurspersoner. Det synes også å være en felles oppfatning blant ressurspersonene og elevene om at markedsføringen av STEP på skolene kunne vært bedre.

Kartleggingen som Statskonsult har gjort viser at STEP oppleves som et viktig og meningsfylt valgfag ved skolene, både av de elevene som tar valgfaget og av de involverte ressurspersonene. Vi mener resultatene i det store og hele er positive og viser at målene for STEP i stor grad synes å ha blitt oppfylt. Disse positive tilbakemeldingene på STEP burde inspirere både Sosial- og helsedirektoratet og ikke minst VfB til videre innsats for å styrke unges kunnskaper, innsikt og muligheter til å mestre sin egen livssituasjon og utvikling.

Vi vil likevel peke på noen områder som kan forbedres og hvor man kan tenke nytt. Det gjelder spesielt i forhold til følgende områder:

- **Styrke tjenestene til skolene**

Det bør vurderes om det kan tilbys flere tjenester overfor STEP-skolene. Rammene er trange ved skolene, og ekstern bistand som gjør oppgavene lettere for lærerne, vil være kjærkomment. Eksempler på etterlyste tjenester kan være å lage oversikter over ressursmiljøer i de ulike fylkene og på sentralt hold, gi tilgang til andre skolers erfaringer med STEP, osv.

- **Styrke pådriverrollen overfor skolene**

Kartleggingen viser også at det er for lite med én time i uken til STEP. VfB har i sin orientering overfor skolene og i veilederen om STEP vært tydelig på at STEP skal være et to-timers valgfag. Likevel ser det ut til at enkelte skoler ikke har fulgt opp denne henstillingen. Vi mener at det fra sentralt hold bør presiseres enda tydeligere viktigheten av å sette av to timer i uken til STEP. Denne informasjonen må nå ut til rektorer og inspektører ved skolene. Det bør også klargjøres hvem på sentralt hold som skal ha denne pådriverrollen overfor

---

skolene, om det skal være VfB eller Sosial- og helsedirektoratet eller/og skolemyndighetene.

- **Bedre informasjon og tilrettelegging ved skolene**

Vi mener også at administrasjonen ved skolene burde kunne prioritere STEP noe mer enn enkelte skoler synes å gjøre i dag. Etersom valgfaget er relativt nytt ved flere skoler er det viktig at skolene gjør en innsats for å gjøre faget mer kjent og anerkjent både hos lærere og elever. Det synes som om troverdigheten til valgfaget kan være noe lav på enkelte skoler. Skolene bør se det som sitt ansvar og en utfordring å få fram hvilken betydning valgfaget har for den enkelte STEP-elev og for miljøet på skolen.

Der hvor det er mulig bør også skolene kunne tilrettelegge det praktiske arbeidet bedre, ved for eksempel å stille til disposisjon eget lokale for STEP-elevene, egen mobiltelefon og e-postadresse slik VfB oppfordrer skolene til i sin veileder.

- **Samtaletjenesten**

Samtaletjenesten er en sentral, men samtidig sårbar del av STEP. Kartleggingen viser at oppslutningen om samtaletjenesten er varierende, og det kan ha flere årsaker. En årsak kan være at troverdigheten til de elevene som tilbyr samtaletjeneste ikke alltid er så god. I så fall bør det vurderes om det er behov for å si spesielt de personene som utfører samtaletjenesten. I alle fall er det viktig at de elevene som inngår i en samtaletjeneste, er godt skolerte og trygge i rollen og har lett tilgang til faglig støtte.

- **Kvantitative undersøkelser**

Statskonsult har gjennom samtale gjort en begrenset kartlegging blant elever og ressurspersoner på noen få skoler som tilbyr STEP som valgfag. Undersøkelsen er for begrenset til at vi kan trekke noen generelle konklusjoner om STEP. Dersom man ønsker å få kunnskap om utbredelse og styrke i adferd, kunnskaper og holdninger hos målgruppene, vil vi anbefale at det gjennomføres kvantitative spørreundersøkelser på alle skolene som har STEP, både blant de elevene som tar valgfaget, ressurspersonene og blant andre elever og lærere. Av de vi har snakket med blir STEP sett på som et viktig tiltak for å bedre skolemiljøet. Om STEP har hatt denne effekten vil man kunne finne ut ved å gjøre gjentatte undersøkelser over en viss tid.

REFERANSER

Tittel:	STEP – ungdom møter ungdom En evaluering av et valgfag på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet i forbindelse med Opptappingsplanen for psykisk helse
Forfatter(e):	Sissel C. Motzfeldt og Marit Viggen
Statskonsults rapportnummer:	2005:1
Prosjektnummer:	962300
Prosjektnavn:	Evaluering av informasjonsstrategien i forbindelse med Opptappingsplanen for psykisk helse
Prosjektleder:	Seniorrådgiver Sissel C. Motzfeldt
Oppdragsgiver(e):	Sosial- og helsedirektoratet
Resymé:	Kvalitativ undersøkelse for å kartlegge erfaringene med STEP – ungdom møter ungdom, og effekten programmet har hatt på elever som har STEP som valgfag og voksne veiledere ved noen utvalgte videregående skoler
Arbeidsområde:	☐ Styring og resultatorientering ☐ Omstilling og organisasjonsformer ☐ Informasjonsteknologi ☐ Kommunikasjonsutvikling ☐ Internasjonalisering ☐ Lederskapsutvikling
Emneord:	STEP – ungdom møter ungdom, Opptappingsplanen for psykisk helse, Sosial- og helsedirektoratet, Voksne for barn, valgfag, undervisningsopplegg
Dato:	31. januar 2005
Sider:	17
Utgiver:	Statskonsult Postboks 8115 Dep 0032 OSLO